OSMANLI FAL GELENEĞİ BAĞLAMINDA YILDIZNÂME, FALNÂME VE TÂLİNÂME METİNLERİ

Texts of Yıldıznâme, Falnâme and Tâlinâme in the Context of Ottoman Fortune-Telling Tradition

Nagihan GÜR*

ÖZ

İnsanoğlunun geleceği öğrenme merakı evreni anlamlandırma çabasının da bir parçasıdır. Bu merak, yüzyıllar boyunca, kendi geleceğini öğrenme peşinde gidecek olan kimseyi farklı deneyimlere yönlendirmiş ve bilinmeyeni ortaya çıkarma bağlamında birtakım fal metotları geliştirmesine olanak sağlamıştır. Kökeni Mezopotamya olarak tahmin edilen ve Babil döneminde Yunanca ve Sanskritçe'ye uyarlanan bu metotlar, Batı Avrupa'dan Çin'e yayılmış, böylece antik çağlardan Orta Çağa ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu çalışmada, kendine özgü bir geleneği olan ve bugüne kadar ulaşan fal geleneği ve bu gelenek etrafında oluşan ritüellere değinilerek Osmanlı döneminde yazılı kültürde kendisine önemli bir yer edinmiş fal metinlerinin tanıtılması amaçlanmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphane'de gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda, yıldıznâme, tâlînâme ve falnâme başlığı altında birtakım eserlere ulaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında psikoloji, metafizik, fal, falnâme, astronomi ve astroloji ilmi, gizli ilimler (okkültizm) ve rüyalar gibi çeşitli konu başlıkları altında toplanan farklı metinlerin özellikleri irdelenmiş ve fal yazınının özellikleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu eserler üzerinden fal geleneğinin nerde durduğu, halkın bu metinlerden beklentisinin ne olduğu, dahası, geleceğe dair merak ve hevesleri karşılamak amacıyla bu metinlere yöneltilen soru ve dikkatlerin neler olduğu ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, Osmanlı döneminde oldukça yaygınlık kazanan fal yazınının yöntem ve deneyimleri incelenerek bu geleneğin sistematiği belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca fal yazınının İslâmî gelenek çerçevesinde nerede durduğuna temas edilerek bu metinlerin kurgusu, İslâmî tevekkül anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı, Fal, Yıldıznâme, Falnâme, Tâlinâme.

ABSTRACT

The curiosity of mankind to learn about the future is also a part of his effort to give meaning to universe. This curiosity has led man, who for centuries aimed to seek the opportunity to learn about the future, to new experiences and caused the development of new fortune-telling methods as to have new angles in the pursuit of future events. These methods, which were presumed to originate from Mesopotamia and transferred to Greek and Sanskrit in Babylon era, spread from Western Europe to China, and hence from ancient times to Middle age and to present time at last. The purpose of this essay is to present the texts for fortune-telling with utmost importance in the written culture of the Ottoman times. For the very reason, the unique fortune-telling tradition which has survived until today and the rituals generating from this tradition are to be concurrently dealt with. Following the searches took place in Süleymaniye Library, Millet Manuscripts Library, and the National Library of Turkey in Ankara, a number of texts have been attained under the titles; *yıldıznâme, tâlînâmeand falnâme*. Within the scope of this research, the characteristics of various texts under the headings of psychology, metaphysics, fortune-telling, falname, astronomy, astrology, occultism, and dreams have been analysed. Besides, the literature of fortune-telling has been examined. Through a deep analysis of the aforementioned texts, it is also aimed to bring in where the tradition of fortune-telling stands, what the expectation of community is from these texts, and furthermore, what the questions and applications are directed to these texts in order to satisfy curiosity and desire to know the future. Within this framework, methods and experimentations of fortune-telling literature, which have gained prevalence in the Ottoman period, have been examined, and therefore the systematic of this tradition has been under examination. Where fortune literature stands within the framework of Islamic tradition has also been touched upon. Hence, the construct of these texts has evaluated under the light of Islamic fatalist understanding.

Key Words

Ottoman, Fortune-telling, Yıldıznâme, Falnâme, Tâlinâme.

* İstanbul Kültür Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi, n.gur@iku.edu.tr

İnsanlık tarihi kadar ötelere götürülen fal inancı, geleceği öğrenme arzusunun son bulmayacağının da en önemli göstergesidir. İnsanoğlunun geleceğe dair duyduğu bu bitimsiz merak, aynı zamanda, evreni anlamlandırma çabasının da bir parçasıdır. Bu çaba sürecinde insanoğlu, "hem gerçek boyutu, hem de zihni esnetme becerisi bakımından engin olan bu dünyayı anlamanın en iyi yolu[nun] yüce varlıklara danışmak" (Burton 112) olduğunun idrakine varmıştır. İşte bu idrak, kendi geleceğini öğrenme peşinde gidecek olan kimseyi farklı deneyimlere yönlendirmiş ve bilinmeyeni ortaya çıkarma bağlamında farklı metotlar geliştirmesine olanak sağlamıştır.

Yüzyıllar boyunca insanların merakını celb eden gayb âlemi, İslamî anlayışta daima insan idrakinin dışında tanımlanmıştır. Bu âlemin sırları peygamberlere dahi açılmamıştır. Bu anlayışın aksine, bilinmeyene ulaşmanın yollarını denemek -dahası zorlamak- "putperestlik işleri"nden (Duvarcı 10) sayılmıştır. "Bazı tefsirciler, Hz. Peygamberin kullandığı fal deyimini "Allah'a her zaman güvenilmesi ve ondan iyilikler umulması gerektiğini dile getiren bir tavsiye" (Aksoyak, 2) olarak değerlendirerek falı meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, İslâmî açıdan kabul gören tek fal, "duyulan güzel bir kelimeyi hayra yormak, uğurlu sayarak onunla tefe'ül etmek manasını taşı[yan] 'fal-ı hayr'dır. (Duvarcı 12)

"Geleceğin haberler[ini] veri[r] ken hayatın döngüselliğinden istifade ed[en]" (Boyraz, "12 Hayvanlı Hayvanlı…" 151) fal inancı, "iptidai Şamanizm felsefesine göre kişioğlunun ruhunda bıraktığı ve tedavisi kabil olmayan hastalıklardan biri" (Sümbüllü 65) olarak değerlendirilir. Falın en eski kökeni Mezopotamya olarak tahmin edilmektedir. "Babil döneminde, fal yazınının Yunanca ve Sanskritçe'ye tercüme edilip uyarlanması Batı Avrupa'dan Çin'e yayılmasına yardımcı olmuş, böylece antik çağlardan Orta Çağa ve günümüze kadar bu metinler önemli başvuru kaynakları olmuştur. Bu kitapların, Gilbaltar'dan Orta Asya'ya ve Pasifik kıyılarına kadar, Latince, Yunanca, İbranice, Süryanice, Arapça, Farsça, Sanskritçe ve Çince gibi çeşitli dillerde bilinen birçok çeşidi bulunmaktadır (Masumeh-Bağcı 222). "Akadlar döneminde geliştirilen birtakım fal teknikleri, daha sonra bütün Asya ve Akdeniz bölgelerinde uygulama alanı bulmuştur. Kullanılan tekniklerin çeşitliliği ve günümüze kadar ulaşan yazılı belgelerin çokluğu, bu tür işlerin bütün sosyal tabakalarda yaygın olduğunu göstermektedir" (Aydın 135). "Etnolojik bir terim olarak özellikle gayb, gelecek ve insan karakteri hakkında bilgi verme amacı taşıyan bütün esrarengiz faaliyetleri ifade eden fal kelimesi […] Câhiliye döneminde de görülmüştür" (Çelebi 138). Anadolu sahasında ise bu türün en eski örneklerinden biri ilk olarak Arapça yazılan, daha sonra Farsçadan Türkçeye tercüme edilen *Falnâme* adlı eserdir. Tahminen 1421-1451 yılları arasında yazıldığı söylenilen eserin Harun Reşid'e sunulduğu bilinmektedir (Aksoyak 2).

Bu çalışmada, kendine özgü bir geleneği olan ve bugüne kadar ulaşan fal geleneği ve bu gelenek etrafında oluşan ritüellere değinilerek Osmanlı döneminde yazılı kültürde kendisine önemli bir yer edinmiş fal metinle-

rinin tanıtılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Süleymaniye Kütüphanesi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphane'de gerçekleştirdiğimiz araştırmalar sonucunda, yıldıznâme, tâlînâme ve falnâme başlığı altında birtakım eserlere ulaşılmış ve fal metinlerinin özelliklerine dair çeşitli bulgular elde edilmiştir. Söz konusu bulgulara geçmeden önce, mevcut adlandırmalar çerçevesinde fal metinlerinin genel özellikleri üzerinde durmak uygun olacaktır.

"Fal bakmaya yarayan, mistik folklorun gereği olarak anlaşılması kolay bir dille yazılmış resimli ve resimsiz, tıbbi folklorik telkine dayalı kitaplar" (Şanlı 165) şeklinde ifade edilen birtakım eserler, Klâsik Türk ve Fars edebiyatlarında "falnâme" adı verilen bir türü meydana getirmiştir. Bu metinler, kutsal kitaplardan çeşitli matematiksel hesaplamalar yaparak hayır ve şerrin öğrenilmesi, sûre ve ayetlerin gönderme yaptıkları anlamlardan birtakım çıkarımlarda bulunma, kur'a yöntemiyle peygamber isimleri, şehir, kabile, ağaç isimleri vb. birçok unsurun işaret ettiği anlamlara dair yapılan yorumlar, şairlere atfedilen fal manzumeleri gibi çok sayıda fal türünü içermektedir. "Dönemlerinin dil özellikleri [ve ait oldukları] toplumların eğilimlerini gösteren ilginç tanıklar" (Sezer 13) olarak görülen fal metinleri, aynı zamanda, farklı bilgilerin de kaydedildiği kaynaklardır. Segirnâme1 gibi farklı türler, tılsımlar, çeşitli nasihatler, kulak çınlaması gibi rahatsızlıklarda yapılacak şeyler, kulunç duası vb. dualar (bkz. Resim III), çeşitli konularda özet bilgiler, bayram günlerinin denk geldiği tarihler, esmâü'l-hüsna gibi birtakım bilgiler bu kitaplara kaydedilmiştir.

Geleceği fal kitaplarından okumaya çalışan kimse, "bir dileğin yerine gelip gelmeyeceği, gelecekte mutlu olunup olunmayacağı, başladığı/başlayacağı işin uğurlu olup olmayacağı, hastanın iyileşip iyileşmeyeceği, gebe kalınıp kalınamayacağı, doğacak bebeğin kız mı, erkek mi olacağı, sefere çıkmanın hayır mı şer mi olduğu, hacca gitmenin kendisine nasip olup olmayacağı, düşmana galip gelinip gelinemeyeceği, aşkta muvaffak olup olunamayacağı" gibi sorularla fal talebinde bulunur. Söz konusu çerçeve sorular ve bu soruların işaret ettikleri muhtemel cevaplar, fal metinlerinin kurgusunu oluşturmaktadır. Bu özellik, incelediğimiz fal metinlerinin, kahve, su, remil gibi şekiller ve nesnelerin yorumlanmasıyla bakılan fallardan farklılığını da ortaya koymaktadır. Özge Soysal, "Kadınsının Oluşumunda Bir Koşul: Annenin Nostaljik Melankolisinin Sosyal Söylem Tarafından Ele Alınması" adlı doktora tezinin, "Kahve Telvelerinden Okumak…" başlıklı alt bölümünde, kahve falını, "[H]akikatin ya da geleceğin kendisini bilmekten ziyade, kişinin yabancısı olduğu kendi bilinmezliğini bir oyuna dönüştürebilmesi ve yapılan yorumlar aracılığıyla olası yaşam deneyimlerini kendisi için kurgulanabilir hale getirebilmesi" (Soysal 54) şeklinde tanımlar. Büyük ölçüde yorumlayanın bilinçdışı ve çağrışım yetisine bağlı olan kahve falı türünden fallarda, yorumlayan ve falına baktıran kimse arasında yazılı fal kültürünün aksine kontrol altına alınamaz bir ilişki kurulur. Bu tarz fallarda çerçeve soruların dayattığı işaretler ve yorumların aksine, serbest çağrışım yoluyla kurgulanan deneyimler yer almaktadır. Bu bağlamda,"kişinin kendi

bilinmezliği"nin ortaya çıkarılmasında yazılı fal geleneği nerede durmaktadır? Dahası, yazılı fal geleneğini oluşturan mevcut klişe sorular, muhatabına, geleceği öğrenmede ne derece tatminkâr cevaplar sunmaktadır? Bu sorulara yanıt bulmadan önce, söz konusu fal metinlerini irdelemek yerinde olacaktır.

"Göğün Yazıları"ndan Gaybın Karanlığını Okuma: Yıldıznâmeler

Bilinmeyeni bilinir kılmak amacıyla üretilen metinler içinde, yıldıznâme yazını söz konusu geleneğin en önemli duraklardan biri olagelmiştir. Gökyüzü ve yeryüzü arasındaki kodları çözümlemek için zamanla çeşitli kaynaklar kaleme alınmıştır. *Büyü, Gizem ve Bilim* adlı kitabında, "Bilimsel açıdan ilginç cisimler olmalarının yanı sıra yıldızlar ahlâken de eğiticidir. Hem gözleri hem de ruhu yukarıya yöneltirler" (114) diyen Dan Burton ve David Grandy, "akli melekelerin kilidini açtıkları ve aklı fiziksel kozmosun ötesindeki görülmeyen, değişmez bir ebedi hakikatler dünyasına sevkettikleri için" yıldızların çok önemli olduklarına vurgu yapar. Gayb âleminin karanlığına ışık tutan bu parlak cisimlerin eğiticilik ve yol göstericilik vasfı tarihin hemen her döneminde dikkate alınmıştır. "Mezopotamyalılara göre yıldızlar göğün yazıları idi. Onlar, milletlerin ve insanların kaderinin orada yazılı olduğuna inandıkları için bu konuda bir yorum şekli geliştirmişlerdi. [...] Gökyüzü ile yeryüzü olayları arasındaki münasebetle ilgili müşahedeler astrolojik kodlar halinde belirlenmişti. İnsanlar hayat olaylarını yorumlamak için bu kodlardan faydalanıyorlardı".(Aydın 135)

"Yıldız fallarının yapılandırılıp yorumlanmasında belli bir ölçüde serbest oyun devreye girdiği için astrolojinin kesin bir bilim değil, bir sanat olduğ[u]" (Burton 126) düşüncesi, yıldıznâme yazını için de dikkate değerdir. Nitekim birtakım matematiksel hesaplarla bir zeka oyununa dönüşen yıldıznâmemetinleri, aynı zamanda ehil kimselerin yorumuna ihtiyaç duyar. Dileğini öğrenmek isteyen kimse, yıldıznâmeyi okuyup anlayabilecek durumda olsa bile, alınyazısını öğrenemeyecek ve bu nedenle iyi bir cinciye başvurmak durumunda kalacaktır (Eyüpoğlu 523). İşte bu durumda, "yıldıza bakacak kimsenin yapacağı iş, gök varlıkları ile yıldızına baktıran kimse arasındaki gizli ilişkiyi" çözümleyerek (Eyüboğlu 514) fal baktıranın sorularına tatminkâr cevaplar bulmak olacaktır. Falı bakan kişilerin ehil olma gerekliliklerinin yanı sıra, aynı zamanda halk nezdinde de belirli bir saygınlıklarının olması gerekmektedir. Zira falın etkisi, yorumlayan kişinin falı talep edene etkisi ölçüsünde değer kazanacaktır.

Söz konusu kütüphanelerde yapmış olduğumuz araştırmalarda, 8 yıldıznâme nüshası inceledik. Bu metinlerin 4 tanesi matbu eserdir2. Matbu eserlerde görülen çerçeve yapı, burçların resmedilmiş olup olmamaları bakımından birbirinden farklılıklar göstermektedir. İncelediğimiz matbu yıldıznâmelere, -derkenara kaydedilmiş- Câfer-i Sâdık'a ait olan Kur'ânâme falı ve bu falın bakılma aracı olan zarın üzerine yazılacak harflerle bu harflerin denk geldiği kombinasyonların hangi sayfalarda bulunduğuna işaret eden bir fihrist eklenmiştir. Yıldızların, dostluk-düşmanlık çerçe-

vesinde birbirleriyle olan uyumlarının verildiği yıldıznâme metinlerinde (bkz. Resim VIII), ebced-i kebîr ve ebced-i sagîr değerlerine yer verilir. Bunun ardından falı bakılacak kimsenin annesinin ve kendi isminin harflerine denk gelen ebced harfleri toplanarak 12'ye bölünür. Kalan sayı kitabın hangi bâbına denk gelirse o kısım okunur. Yıldıznâmelerde erkeklerin ve kadınların burçları farklı başlıklar altında verilir. Birtakım yazma eserlerde bazen kadınların burçlarının eksik olduğu, ya da kadın ve erkeklerin burçlarının ayrımının yapılmayarak sadece burçların isimlerine yer verildiği görülmektedir3. Yıldıznâmelerde yer alan bölümlerde, kişinin fiziksel özellikleri, maddi durumu, seyahatlerinin hayır mı şer mi olduğu, anne babasından fayda görüp görmeyeceği, başından geçen hastalıkların neler olacağı, ne renk kıyafet giymesi gerektiği, yaşamında ölüm tehlikesi ve bu tehlikeyi hangi yaşlarında geçireceği gibi konular yer almaktadır. Bu metinler aynı zamanda, "Bir âdem söz söylese gerçek mi, yalan mı? Bir yerde sâkin olmak hayır mıdır, şer midir?" gibi soruların cevaplarının da arandığı başvuru kaynakları olarak görülmektedir. Bu soruların cevaplandırılış yöntemi ise şöyledir: Sözü söyleyen kişinin ismiyle sözü söylediği günün isminin ebced karşılığını topladıktan sonra çıkan sonuç beşe bölünür. Çıkan sonuç tek ise söylenen söz gerçektir, çift ise yalandır4. Görüldüğü üzere, bu metinler adeta bir bilmece gibi kurgulanmış ve matematiksel hesaplar üzerinden oyunlaştırılmıştır.

Kutsalın Oyunlaştırılması: Falnâmeler

Fal geleneğinin temsil edildiği bir diğer kaynak falnâmelerdir. Araştırmamız süresince falnâme başlığı taşıyan 24 fal kitabını inceledik. Bu metinlerin, "Falnâme" adının yanı sıra, "Falnâme-i Cafer-i Sâdık, Falnâme Mecmûası, Şerh-i Falnâme-i Caferü's-Sâdık, Tercüme-i Falnâme-i Muhiyiddin el-Arabî, Falnâme-i Avni Efendi" gibi başlıklarla da kayda geçtiği görülmektedir.

Falnâmelerde Cafer-i Sâdık'a atfedilen metinlerin sayısı oldukça fazladır. Genellikle bir duayla başlayan metinlerde, fal bakımından önce gerçekleştirilmesi gereken birtakım ritüeller, falın nasıl bakılacağı ve okunacak duaların sırası ve adedi anlatılır. Bu başlık altında toplanan fallar içinde en yaygın olanı, şüphesiz sûre fallarıdır. Sûre fallarının başında, bir daire içinde verilen rakamlar ve bu rakamların bulunduğu dilimlerde fal baktıran kişinin hâcetini ortaya koyan sualler ve en iç kısımda ise sûreler yer almaktadır (bkz. Resim I). Sûreler Kur'ân'da yer aldığı sıraya göre şu şekilde yerleştirilmiştir: Bakara, İmran, Nisa, Maide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe, Yûnus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl, Beni İsrâil, Kehf, Meryem, Tâ-Hâ, Enbiyâ. Söz konusu dairenin altındaki dairede yer alan rakamların bölümlere ayrılarak sıralandığı bir tablo bulunmaktadır5. Abdest alıp dua ettikten sonra dairenin yer aldığı tablodan seçilen rakama karşılık gelen sûre okunur. Sûrelerin başlıklar şeklinde sıralandığı metinde, sûrelerde yer alan ibarelerin karşısına Türkçe yorumlar verilmiştir:

Sûretü'l-İmrân

Delâlet eder oğullara huddâmlara ve rızka وَجَعَلَلَكُممِّنْأَزْوَاجِكُمبَنِينَ /6

Aynı defter içinde yer alan bir başka fal örneğinde ise peygamber

ve İslâm büyüklerinin isimlerinin rakamlarla birlikte yer aldığı bir tablo bulunmaktadır. Tabloda, Hz. Adem, Şit, İdris, Nuh, Lut, Muhammed, İlyâs, Şuâyip, Danyal, Lokman, Ebubekr, Hüseyin, Ali, Hasan, İsa, Salih, İshak, Yakup, Üzeyir, İsmail, Yunûs, Hûd, İbrahim, Eyüp, Ömer, Yusuf, Harun, Süleyman, Zekeriya, Osman, Zülkifl isimleri yer almaktadır. Tablodan kur'a yöntemiyle seçilerek bakılan fal, atfedildiği peygamberin vasıflarına da gönderme yaparak kişiye bir talih çizmektedir:

Hz. Adem: Ey fal issi, sana beşâret ve nimet vardır ki bir kişiden iyilik göreceksin ve dahi cümle maksudun revâdır ve cümle gaykudan emin olacaksın ve Hz. Adem aleyhisselam tövbe ettiği gibi sen dahi tövbe eyleyip daima istiğfâr üzere olacaksın tâ ki her iş muradın üzere olup hayr ile maksuduna erişip şâd u hürrem olasın inşallahu Teâlâ7.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde AEsry 569/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan başka bir falnâme metni, yıldıznâme içermektedir. Resimsiz olan bu yıldıznâme nüshası burçlara göre ayrılmış bölümlerden oluşmaktadır. Metinde dikkati çeken, "Divnâme" başlığı altında birtakım hikâyelerin anlatılmasıdır. Nüshanın 30. varağında başlayan Divnâme'de, Hz. Süleyman'a öğretilen dualar hikâye edilir:

Vakta ki Süleyman aleyhisselam divleri zabt eyledi, âdemoğullarına ettikleri mekrin dermânını sordu. Bâb-ı Hamel [Koç]: Evvelki perinin adı Ebulleys idi. Süleyman aleyhisselâm eyitdi: Ya Ebulleys, yerin turagın kandadır âdemoğullarına nice rencide idersin didi. Ebulleys eyitdi: ya Nebiyullah benim canım sana feda olsun yabanlarda yurdum. Kaçan hamel talihli kişi gerek erkek gerek dişi bana yakın gelse ben anı yelim birle çelerim. Ol saat başı ağırır teni titrer mecali kalmaz didi. Andan Süleyman aleyhisselam eyitdi: Anın dermânı budur ki Ayete'l-Kürsi yazıp başında götüre ve dahi bunu yaza üç gün suyun içe: Bismillahirrahmanirrahim bismillahi şâfi bismillahi kafi bismillahi maâfi bismillahil evvel bismillahilahi birahmetike ya erhamerrahimin8.

Bu bölümün özelliği, diğer yıldıznâme metinlerinde de yer alan bu anlatının, "Divnâme" başlığı altında verilmesi ve her burcu zikredecek şekilde duâların hikmetinin hikâye edilmesidir.

Falnâme başlığı altında toplanan fallar içinde yaygın bir geleneği olan diğer bir fal, Kur'ân fallarıdır (bkz. Resim IV). "Kur'an falları ilk olarak Araplarda görülm[üştür]. Daha sonra, İranlılar ve Türkler [de] Kur'an fallarıyla ilgili manzum ve mensur eserler meydana getir[mişlerdir] (Yıldız 183). "[Fal] merakı insanın, akla hayale gelmeyecek pek çok unsuru fal ve kehânet için kullanmasını sağlamıştır. Hatta yine aynı merak, bazen insanı öylesine ileri götürmüş ki, [...] kimi zaman kutsalını bile fala vasıta et[mesini]" (Boyraz, *Fal Kitabı*3) sağlamıştır. Bu merakı yansıtan ve belirli ritüelleri olan Kur'ân falları çok çeşitli yöntemlerle bakılır.

Kur'ân'daki harflerden belirli anlamlar çıkarmak cifr ilmine dayandırılmaktadır. Fal yazınına hayat veren ve yazdığı çeşitli eserlerle cifr ilminin kurucusu olarak görülen Cafer-i Sâdık'ın takipçileri, "Kur'ân'daki birtakım hurûf-ı mukattaa ile diğer bazı ayetlerin bâtınî manalarına dayanan

ve geleceğe ilişkin olayların bilgisini keşfettiği öne sürülen cifr ilmini Cafer-i Sâdık'a atfet[mişlerdir]" (Yurdagür 216). Ardından cifr, İslâmî literatürde bir ilim dalı olarak telakki edilmeye başlanmış ve bu ilim çerçevesinde kurgulanan fallar "Kur'ân ilmi" kapsamında değerlendirilmiştir9.

"Üç Manzume ve Halkbilimi Açısından Değeri" başlıklı makalesinde Kur'ân falının genellikle olumlu yorumlar içerdiğine dikkat çeken Şeref Boyraz, bu tarz falların tercih edilme sebebini şöyle açıklar: "[Kur'an] falın[ın] tamamına olumlu bir hava hâkimdir. Bu hava, bir anlamda "fala inanma, falsız da kalma" diye düşünüp Kur'ân'dan fal tutanlar için psikolojik açıdan rahatlama işlevini görmektedir. Hem bu işlevi ve hem de merakı tatmin etmesi dolayısıyla bu ve bu tür metinler halk tarafından çok okunmuştur" (164). Kur'an'dan fal bakma ihtiyacına psikolojik düzlemde bir yorum getiren bu ifadeler, aynı zamanda falların yaygın olarak kullanılması ve tercih edilmesinde taşıyacakları "olumlu" söylemlerin önemine de dikkat çekmektedir. Ancak, Kur'an falları her ne kadar geleceğe dair olumlu çıkarımlar içerseler de, Kur'ân'dan fal bakmak ve onu geleceği öğrenmede vasıta olarak kullanmak Sünnî inanç çerçevesinde oldukça olumsuzlanmıştır. Ayrıca Kur'ân'da Maide Suresi'nin 3. ayetinde "fal oklarıyla kısmet arama[k]" haram kılınmıştır10. Sünnî inancın temsilcisi olan şeyhülislâmlık makamının bu husustaki hükmü oldukça kat'idir. "Olur olmaz niyet için Kur'ân-ı Azîm tefe'ül edilmez" (Düzdağ 303) diye fetva veren Ebusuud Efendi'nin fala dair söyledikleri de bu olumsuz tavrın temsili niteliğindedir. Ancak bu hükümler, halk inanç sisteminde falın kıymetini eksiltmemiş, Kur'ân'dan bakılan falların belirli metotlara dökülmesine engel olamamıştır. Basılan bazı Kur'ânların sonuna falnâmelerin ve fal değerlendirme cetvellerinin eklenmesi de bunun en somut göstergesidir. Kur'ân'dan açılan bir sayfada belirli hesaplar üzerinden seçilen harfin yorumlanmasıyla bakılan fallar bu yöntemlerden biridir: "Eger elif (ا) gelse, bilgil ey fal issi beşaret olsun sana. Hak Teâlâ çok mal ve nimet vere sevindire vakti hoş ola. Eger be (ب) gelse, bilgil ey fal issi sahib-i devletten sana menfaat ola iyiliği dege gayet hoş ola"11.

Kur'ân'dan belirli çizelgeler aracılığıyla bakılacak diğer bir fal yöntemi ise şu şekildedir:

İmâmü'l-evliyâ-i kutbü'l-ârifîn Ca'fer-i Sâdık [...] te'lif eyledi. Kur'ân-ı Kerim üzere yirmi daire kodı, her dâire beraberinde hâcet-i müsliminden bir hâcet kodı ve her dâire beraberinde bir sûre yazdı. Ve her sahifenin evvelinde yazup altında yigirmi satır yazdı. Ve şol ayet-i kerîme kim keyfiyet-i hâle delâlet eden anı yazdı. [...] Pes dilesin kim fal dutasın nazar kıl hâcetin kankı dâirede yazılmışdır. İki kişi ya'ni fal açan ve açtıran iki elleri parmakları yumalar. Fal üzerine ya birisi ya ikisi evvela bir kere Fatiha ve üç kere İhlâs okuyup üç kere resullullaha allahümmesalli ala Muhammedün ve ala ali Muhammed diyüp dahi yumulan parmakların kaçın dilerlerse açalar. Tizcek ikisinün açılan parmakları kaç adet olur zabt edesin. Hâcetin dairesine nazar edesin. Ol kadar sağ yanından sayup hisab kankı dâirede nihayet bulursa ana nazar kılgıl ki kankı sûredür ve sûreler içre ol sûreyi bulup evvelinden ol aded mikdarınca satırların sayup aded nihayet bulduğu satıra

nazar kıl. Ne ayet çıkar anun ta'birine i'tibâr eyle.

Falnâme başlığı altında yer alan ve farklı özelliklere sahip olan bir başka fal türü, Süleymaniye Kütüphanesi'nde 0000153 ve Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 2146 demirbaş numaralarıyla kayıtlı fal metinleridir12. Çeşitli dairelerin yer aldığı falın bakılma yöntemi de oldukça karışık görülmektedir. Eserin başında falın nasıl bakılacağına ve bu dairelerin nasıl kullanılacağına yönelik bir açıklama bulunmaktadır. Nüshada bulunan çeşitli daire ve çizelgelerin üzerlerinde, "Aşktan muhabbetten faîk bula mı? Ticaret etse fâik bula mı? Âkıbeti hayr ola mı? Korkudan kurtulur mu? Arzu ve ümid hâsıl ola mı olmaya mı? Yüklü avretin doğan oğlanı nice ola?" gibi çeşitli sorular yer almaktadır. Bu soruların cevabını bulmak isteyen kimse, falda yer alan daireler üzerinden adeta bir bilmece çözer gibi talihini okumaya çalışacaktır.

Fal Geleneğinin Kırkambarı: Tâlinâmeler

Fal yazınını temsil eden bir diğer adlandırma da "tâlinâme"dir. Araştırmalarımız sonucunda yalnızca 3 tâlinâme metnini inceledik. Bu fal metinlerinden iki tanesi13 klâsik yıldıznâme özelliği göstermektedir. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 HK 3760/2 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan fal metnine, "Bu kitaba yıldıznâme derler" şeklinde kayıt düşülmüştür. Bu durum, kütüphane kayıtlarının tutulmasında metinlerin içeriklerinin sağlıklı bir şekilde irdelenmediğinin de göstergesidir.

06 Mil Yz B 947/35 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan tâlinâme, diğer ikisinden oldukça farklılık göstermektedir. Nüshada, Cafer-i Sâdık Kur'anâmesi yer almaktadır. Kur'anâmenin bulunduğu sayfalarda, derkenâr şeklinde, Hz. Ali'ye atfedilen farklı bir fal bulunmaktadır. Birtakım matematiksel hesapların neticesinde çıkan sayıların işaret ettiği gezegenlere göre bakılan falda, "Beş kalırsa Müşteridir. Hayr ile husûl-i murada delildir" şeklinde ibareler yer almaktadır. Ayrıca metnin, "Filozof Hindî Kitab-ı Esrârında Bu İlm-i Kefin Hakkında Buyurmuştur Ki" başlıklı bölümünde resmedilmiş bir el falı bulunmaktadır. (bkz. Resim IX)

Fal Edebiyatına Doğru: Manzum Fallar

Fal metinlerinin yöntem ve tekniklerinde görülen çeşitlenmelerin yanı sıra, söz konusu metinlerin manzum oluşları ve edebî değerleri de üzerinde durulması gereken bir hususiyettir.

İncelediğimiz fal metinlerinden 6 tanesi manzumdur14. Bu nüshaların bazılarında fal dairelerinin nasıl kullanılacağı manzum olarak anlatılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde 0000153 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan metinde fal dairelerinin üstünde, falın nasıl bakılacağı beyitlerle verilmiştir. Aynı fal metninin farklı bir nüshası Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 2146 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır (bkz. Resim VI). Her iki metinde de, yorumu verilen "Halifeler Dairesi"'nde, falı baktıracak kimseye birtakım telkinlerle sabretmesi gerektiğişöyle söylenir:

Sen rızk mâlikinden umarsın verir Hüdâ

Bes sabreylegil sana erince ol 'atâ

Yakında bulasın ne kim ettinse tâleb

Hem hak sana vere ne kim itdünse ricâ

Ankara Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 2837/3 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan yıldıznâme nüshasında da, iki manzum fal örneği bulunmaktadır. "Falnâme-i Ad ve Meyvehâ" adlı falların başında falın nasıl bakılacağına dair bir çizelge bulunur (bkz. Resim X). Dörtlüklerle yazılmış şiirlere numaralar verilmiş, bu şiirler falda bulunan meyve ve isimlerle ilişkilendirilmiştir:

Göreli zîbâ cemâlini gözüm
Gözlerimin nuru sensin ey gözüm
Dürlü yemişler içinde ey sanem
Hâtırınuz diler imiş yaş üzüm

Manzum olan bir diğer fal nüshası, Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 5179 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan falnâmedir15. Minyatürlü nüsha olması açısından diğer falnâmelerden farklılık gösteren eser, büyük ölçüde tahribata uğramıştır. Kur'a yöntemiyle bakılan falnâme, harfler ve bu harflere denk gelen fal beyitleriyle başlamaktadır. Harflere açılmış bu başlıkları, "Nücûm-ı Utarit", "Nücûm-ı Mirrîh" gibi gezegen isimlerinin yer aldığı başlıklar takip etmektedir:

Ben direm ki Utarit adımdır
Yedi kat gök bana bir adımdır
Kur'ayi sen benim katımda getir
Deyiverem sana bil ki nedir

Aynı defterde yer alan minyatürlü peygamber falı, diğer nüshalarda bulunan mensur peygamber fallarından farklıdır. Aynı zamanda metinde herhangi bir kur'a çizelgesi/dairesi bulunmamaktadır. Minyatürler, peygamberlerin vasıflarına göre resmedilmiştir (bkz. Resim VII). Mesnevi nazım şekliyle yazılmış falnâme, edebî değer taşımaktadır. Klâsik peygamber fallarında yer alan bütün peygamberleri içermeyişi, nüshanın bu kısımlarının eksik olabileceğini düşündürmektedir. "Kale Musa Aleyhisselâm" başlığı altında yer alan manzum fal şu şekildedir:

Şâd olasın cihânda sen dâim
Karşına devletin olur kâim
Dün ü gün izzetin ziyâde ola
Düşmenin dâima piyâde ola
[…]
Dükeli halk ana ita'at ede
Şâzlık gele gussâsı gide

Peygamber falını, hayvan isimleriyle bakılan manzum fallar takip etmektedir. Hayvanlar yine farklı şekillerde resmedilmiştir. "Kedi" başlığına denk gelen fal şu şekildedir:

Ger varasın katına Yaʿkub'un
Hâsıl ola muhabbeti mahbûbun

Manzum fal örneklerinden biri de, Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde AEmnz 786 numarayla kayıtlı olan falnâmedir. Eser, Cafer-i Sâdık'ın meşhûr Kur'ânâmesi'nin manzum bir şekilde düzenlenmiş örneğidir (bkz. Resim II). Genellikle mensur biçimde, yahut da yıldıznâme metinlerinde derkenâr şeklinde bulunan söz konusu Kur'ânâmenin, rastladığımız ilk manzum örneği bu nüshadır. Metin, falın nasıl bakılacağının anlatıldığı manzum bir girişle başlar. Daha sonra atılacak kur'a harflerine denk gelen şiirler sıralanır. Şiirlerin kenarlarına kur'a harfleri not düşürülmüştür. Örneğin kur'asına (ا ا ب) gelen kişinin falı şu şekildedir:

Ey fal issi iki elif bir be geldi
Şükr eyleki falın sa'd oldu
[…]
Bu niyet ki kıldın cedele tut
Yoz işi gider gönlünden unut

Manzum fal metinleri içinde değineceğimiz son örnek şair falıdır (bkz. Resim V). Millet Yazma Eser Kütüphanesi'nde AEMnz 743/1 demirbaş numarasıyla kayıtlı nüshada,

Emrî, Bâkî, Cevrî, Hayretî, Hayâlî, Derrâkî, Zâtî, Rûhî, Surûrî, Sun'î, Tıflî, Zuhûrî, Ubeydî, Gınâyî, Fuzûlî, Kabûlî, Keşfî, Lâmi'î, Meşâmî, Nef'î, Visâlî, Hemdemi, Yahya gibi Osmanlı edebiyatının önemli şairlerine atfedilen manzum fal kıtaları yer almaktadır. Ancak söz konusu kıtalar şairlerin divanlarında yer almadığı gibi, üslûplarında görülen ortak söylem, bu manzum parçaların tek bir kalemden çıkmış olduğunu düşündürmektedir. Söz konusu şair falını, peygamberlere, halifelere, erenlere vb. önemli kişilere atfedilen fal metinleri düzleminde değerlendirmemiz mümkündür. Şairler adına düzenlenmiş olan bu fal metni, aynı zamanda Osmanlı döneminde şairlik mesleğine duyulan ilgi ve saygının da bir göstergesidir. Öyle ki, fal talebinde bulunan kimse, saygı duyduğu ve manevi bir değer atfettiği şairlerin dilinden çıktığını düşündüğü sözlere itibar edecek ve falının hayırlı geldiğine kanaat getirecektir.

Metinde herhangi bir çizelge bulunmamaktadır. Ancak, diğer nüshalardaki yöntemler çerçevesinde değerlendirdiğimizde bu fala ait belirli bir metodun ve muhtemel bir çizelgenin varlığından söz edilebilir, düşüncesindeyiz. Ayrıca her fal kıtasının numaralandırılmış olması, bu numaraların belli bir işleve göre verildiğini göstermektedir. Söz konusu nüshada, Osmanlı şiirinin "sultanü'ş-şuârâ"sı Bâkî adına açılan manzum falın ilk kıtası şu şekildedir:

Ey kılan ahvâl-i düşmandan suâl
Sana andan hiç zarar gelmek muhâl
Galip oldun düşmana her vechle
Hâtırında kalmasun kat'â melâl

Görüldüğü üzere, fal metinleri geleceğe dair bilgilerin doğrudan aktarıldığı metinler olmaktan ziyade, okuyanın ve dinleyenin kulağına hoş gelen ve bellekte kalmasına imkân sağlayan edebî bir söylem içermektedir. Bu metinlerin manzum şekilde üretilmesi, metni kurgulayanın edebî kaygısını yansıtmakla birlikte, bu geleneğin bellekte tutulması ve sözlü kültürde yaşatılmasına da olanak sağlar niteliktedir. Ayrıca manzum falların üslûbunun, hedef kitleye uygun olarak sade bir şekilde düzenlendiği de dikkat çekmektedir.

Sonuç Yerine

35 fal metnini incelediğimiz bu çalışmada, fal yazını ve bu geleneğin yöntemlerine yönelik bir çerçeve sunmaya çalıştık. Osmanlı döneminde oldukça yaygınlık kazanan ve bizim bu çalışmada çok küçük bir kısmını inceleyebildiğimiz fal geleneğinin belirli bir sistematiği olduğu görülmektedir. İncelediğimiz metinlere yöneltilen sorular ve bu sorular çerçevesinde sunulan yorum ve cevaplar, söz konusu metinlerin içeriklerinin temelde aynı olduğuna işaret etmektedir. Büyük bir çoğunluğu kur'â yöntemiyle bakılan bu falların farklı isimlerde adlandırılmış olması, içeriklerini çok da farklı kılmamaktadır. Farklılığı oluşturan ise bu metinleri açmada kullanılan şemalar, matematiksel hesaplar ve yazarlarının tercih ettiği üslûplardır.

Fal yazınının sergilediği bu geleneksel yapı, İslâmî kadercilik anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Fal kitaplarına sorulacak sorular ve bu kitaplarda bulunan muhtemel cevapların birbirleriyle bu derece örtüşmesi, bu metinlerin İslâmî gelenek çerçevesinde kurgulandığını düşünmemize imkân sağlamaktadır. Öyle ki, bu metinler adeta hevelisine, geleceği öğrenme gayretinde durması gereken yeri

söylemekle birlikte, hakikatin ancak belirli ölçüde bilinir kılınabileceğine de işaret etmektedir. Tam da bu noktada, söz konusu gelenek, insanoğluna, "kendi bilinmezliğini bir oyuna dönüştürebilmesi[nden]" öte, hakikati arama serüveninde durakları belirlenmiş bir çeşit kader okuma rehberi sunmaktadır, diyebiliriz.

Son olarak şunu önemle belirtmemiz gerekir ki, biz, yalnızca bir makale çerçevesinde ve sınırlı sayıda fal metni üzerinden bu geleneği irdelemeye ve birtakım sonuçlara ulaşmaya çalıştık. Çalışmamızın, bu alanda yapılacak diğer araştırmalar için bir çıkış noktası olmasını ümit ediyor ve bu alanda yapılacak diğer çalışmaların gerek bizim gerekse yapılacak diğer çalışmalara yol gösterici olacağını düşünüyoruz.

NOTLAR

1 "İnsan vücudunun bazı organlarında, istem dışı sinir ve kas hareketi olarak tanımlanabilecek segirmelere, dünden bugüne, gelecekte olacakların öncüsü, habercisi gözüyle bakılmıştır. Bu doğrultuda, oldukça geniş bir ilgi odağı haline gelen seğirnâmeler kaleme alınmış ve bu türe özel bir değer atfedilmiştir" (Sümbüllü 53). Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 6247 Falnâme ve Milli Kütüphane HK 3760/2 demirbaş nolu Tâlinâme'de segirnâme metnine yer verilmiştir. Fal kitaplarına kaydedilen segirnâmeler, bu metinlerin içinde farklı türlerin de temsil edildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

2 Matbu Yıldıznâmeler şu şekildedir: *Risale-i Yıldıznâme*, Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed b. Ali Cafer es-Sadık, İstanbul: 1858; Yıldıznâme, Süleymaniye Kütüphanesi, Demirbaş no: 0000570; Yıldıznâme, Süleymaniye Kütüphanesi, Demirbaş no: 0000391-001; Yıldıznâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Demirbaş no: AEsry 570. (Basım yeri ve tarihlerine dair bilgiler eserlerin içeriğinde mevcut olmadığı için yukarıdaki 3 yıldıznâme metninin künyeleri verilirken kütüphanede kayıtlı bulundukları demirbaş numaraları tercih edilmiştir.)

3 Kadınların burçlarının yer almadığı yıldıznâme örneği: Yıldıznâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz B619.

4 Yıldıznâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz B619

5 Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Demirbaş no: Aesry 549/1.

6 Bu âyet Nahl Sûresinin 72. âyetidir. Falda âyetin Âl-i İmrân sûresine ait olarak verilmiş olması bu metinlerin sıhhatinin sorgulanmasını açıkça ortaya koymaktadır.

7 Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Demirbaş no: AEsry549/1.

8 Falnâme, Millet Yazma Kütüphanesi, Demirbaş no: AEsry569/2.

9 Birtakım falnâmelerin konu başlıklarının kütüphane kayıtlarında "Kur'ân İlmi" başlığı altında verilmesi bunun bir göstergesidir: Galib ve Mağlub Cetveli-Falnâme, Süleymaniye, Demirbaş No: 001037-018 (Arapça), Fal-i Kur'an-ı Azîm, Demirbaş No: 0000260-002.

10 Maide Sûresi 3. Ayet: […] Fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. (Kahraman106)

11 Falnâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 2703/1.

12 Bu Falnâme'nin farklı bir nüshasının faksimile edilmiş şekli, Hikmet Ertaylan tarafından yayımlanmıştır. (Falnâme, İstanbul: Sucuoğlu Matbaası, 1951). Müellifi belli olmayan bu falnâmenin, Fatih Sultan Mehmed'in emriyle hazırlanmış olduğu belirtilmektedir. (Aktaran Ertaylan 36)

13 Tâlinâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 HK 3760/2:Tâlinâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 HK 3760/3.

14 Falnâme, Süleymaniye Kütüphanesi, Demirbaş no: 0000153: Falnâme-i Cafer-i Sâdık, Süleymaniye Kütüphanesi, Demirbaş no: 0000052; Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Demirbaş no: AEsry 786; Şerh-i Falnâme-i Caferü's-Sâdık, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 2146; Falnâme, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 5179.

15 Söz konusu falnâme metni tarafımızca çalışılmakta ve başka bir makale kapsamında yayıma hazırlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Aksoyak, İ. Hakkı (Haz.). *Râznâme* (Kefeli Hüseyin). Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2004.

Aydın, Mehmet. "Fal",*Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.İstanbul: 1995, Cilt: 12, 134-138.

Boyraz, Şeref. *Fal Kitabı: Melhemeler ve Türk Halk Kültürü*, İstanbul: Kitabevi, 2006.

______. "Üç Manzume ve Halk Bilimi Açısından Değeri". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sivas 2000, Sayı: 9, s. 151-174.

______. "12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Kehanet". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Samsun 2010, Sayı:14, s. 148-167.

Burton, Dan- David Grandy. *Büyü, Gizem ve Bilim*.Çev: Yasemin Tokatlı, İstanbul:Varlık Yayınları, 2005.

Çelebi, İlyas. "İslâmda Fal", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: 1995, Cilt: 12, 138-139.

Duvarcı, Ayşe.*Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser*, Ankara: Ersa Matbaası, 1993.

Düzdağ, Ertuğrul. *Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları: Kanunî Devrinde Osmanlı Hayatı*. İstanbul: Gonca Yayınevi, 2009.

Elmas, Sevgi. "Rahmi (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Ertaylan, İ. Hikmet.*Falnâme*. İstanbul: Sucuoğlu Matbaası, 1951.

Eyüpoğlu, İsmet Zeki. *Anadolu Halk İnançları*. İstanbul: Derin Yayınları, 2007.

Falnâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000153.

Falnâme-i Cafer-i Sâdık, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000052.

Falnâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000615-001.

Falnâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000151.

Falnâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0007317.

Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AE Sry 549/1.

Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AE Sry 569/2.

Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AEsry 576.

Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AEmnz 786.

Falnâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AEmtf04268.

Falnâme-i Caferi, Millet Kütüphanesi, Demirbaş no: AEmtf05607.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 6247.

Falnâme-i Avni Efendi, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Hk 247/2.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil A 8710/1.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 2703/1.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 2461/5.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 758/1.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 5179.

Falnâme, Milli Kütüphane, 06 HK 4891/1.

Falnâme Mecmuası, Millet Kütüphanesi, AEMnz 743/1.

Farhad, Masumeh-Serpil Bağcı, *Falnama: TheBook of Omens*. Washington: Arthur M. Sackler Gallery SmithsonianInstitution, 2010.

Kahraman, Hayrettin vd.*Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/86-B, 2005.

Risale-i Yıldıznâme. Ebu Abdullah Cafer b. Muhammed b. Ali Cafer es-Sadık. İstanbul: [1274/1858].

Sezer, Sennur. *Osmanlı'da Fal ve Falnameler*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1998.

Soysal, Özge. "Lire dans lesmarcs de café…" ("Kahve Telvelerinden Okumak), Une condition de la constructiondufeminin: La prise en charge de la nostalgie mélancholique de la mère par le discorssocial (Kadınsının Oluşumunda Bir Koşul: Annenin Nostaljik Melankolisinin Sosyal Söylem Tarafından Ele Alınması), Yayımlanmamış Doktora Tezi,Université de Strasbourg, 2010, 54-58.

Sümbüllü, Yusuf Ziya. "Segir-nâme ve Segirmek Manaları Üzerine Bir İnceleme". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 32 (2007): 53-69.

--------, "Fal ve Falcılık Kavramı Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehanet", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 43, 2010, 55-72.

Şanlı, İsmet. "XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî ve Fâl-Nâme-i Kur'ân-ı 'Azîm'i", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*Yıl: 4, Sayı: 5, 2003/2.

Şerh-i Falnâme-i Cafer-i Sâdık, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 2837/2.

Şerh-i Falnâme-i Caferü's- Sâdık, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 2146.

Tâlinâme, Milli Kütüphane, 06 HK 3760/2.

Tâlinâme, Milli Kütüphane, 06 HK 3760/3.

Talinâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz B 947/35.

Tercüme-i Falnâme-i Cafer-i Sâdık, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 5335/2.

Tercüme-i Falnâme-i Muhiddin el-Arabî, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 1832.

Yıldız, Alim. "Manzum bir Kur'an Falı".*İSTEM*. Konya 2010, Sayı: 16, s. 181-198.

Yıldıznâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000570.

Yıldıznâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0004287.

Yıldıznâme, Süleymaniye Kütüphanesi, 0000391-001.

Yıldıznâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A2837/3.

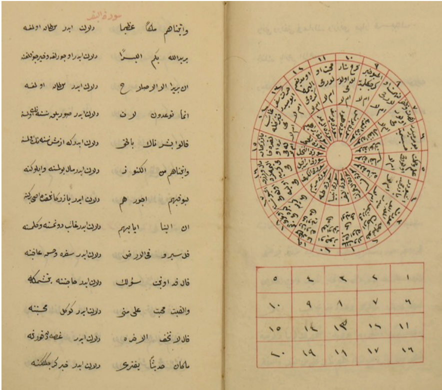
Yıldıznâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 2911.

Yıldıznâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 8046/1.

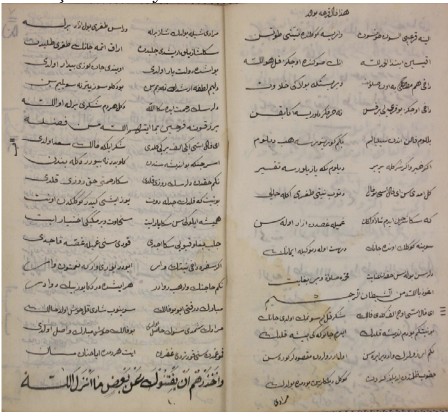
Yıldıznâme, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AEsry 570.

Yıldıznâme, Milli Kütüphane, 06 Mil Yz B619.

Yurdagür, Metin. "Cefr", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: 1993, Cilt: 7, 215-218.

Resim I
(Sûre Falı), **Falnâme**, Millet Kütüphanesi, Demirbaş no: AEsry549/1

Resim II
(Manzum Cafer-i Sâdık Kur'anâmesi), **Falnâme**, Millet Kütüphanesi, Demirbaş no: AEmnz 786

Resim III
(Kulunç Duası)**, Falnâme,** Milli Kütüphane**,** Demirbaş no: 06 HK 4891/1

Resim IV
(Kur'ân Falı)**, Falnâme,** Milli Kütüphane**,** Demirbaş no: 06 Mil A 8710/1

Resim V
(Şair Falı) **Falnâme Mecmuâsı**, Millet Kütüphanesi, AEMnz 743/1.

Resim VI
Şerh-i Falnâme-i Caferü's- Sâdık, Milli Kütüphane**,** Demirbaş no: 06 Mil Yz A 2146

Resim VII
(Peygamber Falı), **Falnâme**, Milli Kütüphane, Demirbaş no: 06 Mil Yz A 5179

Resim VIII
Yıldıznâme, Milli Kütüphane**,** Demirbaş no: 06 Mil Yz B619

Resim IX
Talinâme, Milli Kütüphane**,** Demirbaş no: 06 Mil Yz B 947/35

Resim X
(Meyve ve İsim Falı Cetveli) **Şerh-i Falnâme-i Cafer-i Sâdık,** Milli Kütüphane**,**
Demirbaş no: 06 Mil Yz A 2837/2